

Timuçin ARSLAN

timucin.arslan@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-4455-8535

Doğu Akdeniz’de Realizm Etkisi: Yunanistan-İsrail İlişkileri ve Türkiye (2010-2018)

Öz: İsrail-Yunanistan ilişkileri bölgesel farklılıklar, farklı öncelikler içermesi nedeniyle uzun süre durgun bir seyir izlemiştir. İki ülkenin Türkiye siyaseti, Atina’nın Ankara’ya güvenlik kaynaklı bakış açısı Tel Aviv-Atina ilişkilerinin güvenlik temelli gelişmesine neden olmuştur. Bu çalışma, Yunanistan-İsrail ilişkilerini ve Türkiye’ye etkisini realizm teorisi açısından açıklamayı amaçlamaktadır. Realizm, uluslararası ilişkilerin anarşik bir yapıya sahip olduğunu ve ulusal çıkarlar ile güç temelli bir bakış açısına sahip, devleti ana aktör olarak kabul eden bir anlayışa sahiptir. Filistin sorunu kaynaklı dönem dönem gerilen İsrail-Türkiye ilişkileri Mavi Marmara saldırısı sonrasında kopma noktasına gelmiştir. Ege ve Kıbrıs sorunu, azınlıklar, hava sahası ve karasuları sorunları nedeniyle gergin olan Türkiye-Yunanistan ilişkileri son yılların aksine 2011 sonrasında Atina’nın ekonomik ve siyasal istikrarsızlığı nedeniyle gergin bir döneme girmiştir. Gerilen ilişkiler, Ankara’ya güvenlik sorunu olarak bakılmasına neden olmuş, Atina-Tel Aviv ilişkileri Mavi Marmara ve doğalgaz kaynakları bulunması sonrasında gelişmeye başlamıştır. Türkiye, iki ülkenin bölge ülkeleri ile Ankara karşıtı cephe oluşturmaya karşı çıkmış ve güvenlik sorunu olarak görmeye başlamıştır. Teori açısından Türkiye, iki ülke arasında yaşanan yakınlaşmayı hem Doğu Akdeniz’de hem de uluslararası siyasi, ekonomik ve ticari alanda çıkarlarına aykırı iş birliği olarak görmüştür. Bu iş birliğine Güney Kıbrıs Rum Yönetimi ve Mısır gibi ülkelerinin katılmasına karşı olduğunu vurgulamıştır. Türkiye, bölgede ulusal çıkarlarını korumak adına doğalgaz arama faaliyetlerine ve askeri faaliyetlerine devam etmiştir. Atina-Tel Aviv hattında ise geleceğe yönelik ve diğer bölge ülkelerinin katılımı ile hayata geçirilmesi hedeflenen yüksek politika konuları ilişkilerde egemen olmuştur. Ancak işbirliğine dair atılan çeşitli adımlar ve iki ülke arasında geçmişe göre ilişkilerin gelişmesine rağmen hedeflenen etki yaratılamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Doğalgaz, Doğu Akdeniz, Türkiye-İsrail İlişkileri, Türkiye-Yunanistan İlişkileri, Yunanistan-İsrail İlişkileri

İlgili makale “Araştırma ve Yayın Etiğine” uygun olarak hazırlanmıştır.

Tür: Araştırma Makalesi

Makale Gönderim/Kabul Tarihleri: 03.11.2019/07.05.2020

Kaynak Gösterim: Arslan, Timuçin. 2020 “Doğu Akdeniz’de Realizm Etkisi: Yunanistan-İsrail İlişkileri ve Türkiye (2010-2018)” *DSJOURNAL* 1 (1) (Haziran): 47-57

Timuçin ARSLAN

timucin.arslan@hotmail.com

ORCID: 0000-0003-4455-8535

The Realism Effect in Eastern Mediterranean: Greece-Israel Relations and Turkey (2010-2018)

Abstract: Due to regional disparities and different priorities, Israel-Greece relations have followed a stagnant course for a long time. The politics of Turkey for both countries and the security perspective of Athens to Ankara caused the development of Tel Aviv-Athens relations on the basis of security. The purpose of this study is to explain Greece-Israel relations and the effect of this relationship to Turkey, in terms of realism theory. Realism has an understanding which international relations have a structurally anarchic order and a power-based perspective with national interests and a comprehension that accepts the state as the main actor. Israel-Turkey relations, which have been tense from time to time since the Palestinian problem, have come to a breaking point after the Mavi Marmara attack. Turkey-Greece relations which are already tense due to the Aegean and Cyprus problems, minorities, airspace, and territorial waters, unlike in recent years, entered a tense period due to the economic and political instability of Athens after 2011. Tense relations caused that Ankara to be perceived as the source of the security problem and Athens-Tel Aviv relations started to develop after the discovery of Mavi Marmara and natural gas resources. Ankara objected to both countries forming an anti-Ankara front with regional countries and started to comprehend it as a security problem. Turkey regarded the rapprochement between the two countries as a collaboration against the interests of both the Eastern Mediterranean and international political, economic, and commercial fields in terms of theory. Turkey emphasized that it is against the inclusion of countries such as the Greek Cypriot Administration of Southern Cyprus and Egypt to this cooperation. In order to protect its national interests in the region, Turkey continued its natural gas exploration and military activities. Meanwhile, high policy issues aimed at the future and targeted to be implemented with the participation of other regional countries have dominated in bilateral relations on the Athens-Tel Aviv line. Nevertheless, the targeted effect could not be achieved, despite the various steps taken on the basis of cooperation and the development of relations between the two countries in the past.

Keywords: *Natural Gas, the Eastern Mediterranean, Turkey-Israel Relations, Turkey-Greece Relations, Greece-Israel Relations*

The related article has been prepared in accordance with "Research and Publication Ethics".

Genre: Research Article

Article Submission/Approval Dates: 03.11.2019/07.05.2020

To Cite: Taşar, Nurettin. 2020 "Tarihsel Bağlamda Türk-Yunan İlişkilerinde Doğu Akdeniz Sorununun Güvenlik Boyutu" *DSJOURNAL* 1 (1) (June): 47-57

Doğu Akdeniz’de Realizm Etkisi: Yunanistan-İsrail İlişkileri ve Türkiye (2010-2018)

Uluslararası ilişkiler, ülkelerin dış politikasını, bölgesel ilişkileri veya uluslararası örgütleri incelemek ve anlamak için birçok teori ve modeli barındırmaktadır. Realizm uluslararası ilişkilerin temel teorilerinden biri olmakla beraber uluslararası gelişmelere bağlı olarak birçok yeni teorinin ortaya çıkmasını sağlamış ve ilişkilerin anlaşılmasına katkı sunmuştur. Teori bu nedenle İsrail-Yunanistan ilişkilerinin incelenmesi ve Türkiye’ye olan etkisini analiz etmek için seçilmiştir. İlerleyen sayfalarda ifade edileceği üzere devleti ve ulusal çıkarı esas alan realizm Yunanistan-İsrail ilişkilerinde ulusal çıkarların öne çıktığı hipotezinin incelenmesi için çalışmada tercih edilmiştir.

1830 yılında Osmanlı Devleti’nden bağımsızlığını elde eden Yunanistan Osmanlı Devleti sınırları aleyhine topraklarını genişletmeye devam ederken, 1923 yılında kurulan Türkiye ile de başta adalar, azınlıklar, deniz, hava, kıta sahanlığı, Kıbrıs ve birçok konuda sorunlar yaşamaktadır. Türkiye ile Yunanistan arasında 1950’li yıllardan itibaren ilişkilerde sorunların artmasıyla birlikte dönem dönem olumlu adımların atılmasına rağmen sorunlar çözüme ulaşamamıştır.

İsrail ile uzun süre olumlu ilişkilere sahip olan Türkiye, Filistin Sorunu nedeniyle Tel Aviv yönetimi ile dönem dönem sorunlar yaşarken, 1990’lı yıllarda yakın ilişkiler ve iş birliği içerisinde olunmuştur. 2002 döneminde Ak Parti iktidarı ile başlayan süreçte ise İsrail’in Filistin’e yönelik operasyonları, Davos Krizi, alçak koltuk krizi ve Mavi Marmara Saldırısı İsrail ile ilişkileri neredeyse kopma noktasına getirmiştir.

Türk dış politikasında Yunanistan ve İsrail ile yaşanan sorunlar veya tarihsel sorunlar bu iki ülkenin 2010 yılından itibaren ilişkilerinin gelişmesine yönelik adımların atılmasına neden olmuştur. İsrail’de Netanyahu Hükümeti ile Yunanistan’da Papandreu ile başlayan ve Çıpras hükümeti (SYRIZA-ANEL) ile gelişmeye devam eden ilişkiler karşılıklı mesajlar askeri, siyasi, ekonomik ve ticari alanda iş birliği için adımlar atılmasına ve ilerleyen yıllarda Doğu Akdeniz’de East Med projesine giden süreci başlatmıştır.

Realizm: Ulusal Çıkar ve Güç

Realizm uluslararası ilişkilerin en eski ve en temel teorileri arasında yer almaktadır. Teorinin devleti esas alması bir yana ortaya koymuş olduğu temel kriterler her dönem uluslararası ilişkilerin anlaşılmasına fayda sağlamaktadır. Uluslararası ilişkilerde anarşik bir yapı olduğunu ortaya koyan teori, devleti ana aktör olarak görmektedir. Tarihten günümüze kadar Sun Tzu, Machiavelli, Morgenthau, Carr gibi isimler realizmin oluşmasına katkı sunmuşlardır. Birçok tanım bulunmakla beraber realizm, temelde çıkarları etrafında hareket eden devletlerin, bir düzenleyicinin bulunmadığı uluslararası sistemde bu çıkarlarını nasıl hayata geçirdiklerini anlamaya çalışan ve devletlerin başarısını da bu hayata geçirme kapasitesiyle ölçen teorik bir yaklaşımdır (Balcı, 2015, 119).

Teorinin gelişmesine Morgenthau, Uluslararası Siyaset: Güç ve Barış Mücadeleleri isimli çalışması ile önemli bir katkı sunmuştur. Eserinde Morgenthau teorinin temel ilkelerini belirlemiştir. Bu ilkeler:

1. Kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalardan bahsedilebilir. Net bir ifade ile siyaset tesadüfler sonucu değil, insan doğasında gelen objektif yasaların çıktılaridir.
2. Devlet adamı güç olarak tanımlanabilecek ulusal çıkar temelinde düşünür, hareket eder ve tarih de bunu kanıtlayan çok sayıda örnekle doludur.
3. Güç ve çıkar evrensel gerçekliklerdir ve bunlar zaman, mekân, konum ya da duruma göre değişiklik göstermezler. Bunun en önemli nedeni insan doğasıdır ve tüm insanlardaki temel dürtü ‘sonsuz güç arzudur’.
4. Evrensel ahlaki ilkeler devletlerin davranışlarını belirlemezler. Devletler ahlaki ilkeler yerine kendi çıkarlarını her zaman öncelikli alacakları için ahlaki ilkeler ancak devletlerin çıkarlarını gerçekleştirmede birer araç olabilirler.
5. Belirli bir devletin ahlaki kaygıları dünyayı şekillendiren ahlaki yasalarla özdeşleştirilemez. Devletler evrensel yasalara tabi olsalar bile, ilişkilerinde neyin iyi neyin kötü olduğunu saptamak imkânsızdır (Balcı, 2015, 130).
6. Siyasal eylemler siyasal kriterlerle değerlendirilmesi gerekmektedir. Kısaca siyasal alan kendi başına bağımsız olmalıdır (Arı, 2011).

Realizm, devletleri anarşik olan uluslararası ilişkilerde mücadele veren rasyonel bir yapı olarak görmekle beraber, tüm sorunların çözüldüğü ve düşmanlıkların ortadan kalktığı bir barışın mümkün olmadığını da kabul etmektedir. Teori barışın kısa süreli ve güç dengesinin olduğu dönemlerde olacağını varsaymaktadır (Sandıklı ve Kaya, 2014). Morgenthau, ise uluslararası ilişkilerde barışın olması için tüm tarafların aynı görüşte olması ve bunun için diplomasiyi uygulanması gerektiğini söylemiştir. Diplomasiyi ise dört temel noktası bulunmaktadır. Birinci sırada, dış politika amaçları ulusal çıkar çerçevesinde tanımlanmalıdır. İkinci olarak dış politika yeterli ölçüde güçle desteklenmelidir. Üçüncü temel nokta ise devletler dış politikalarına başkalarının gözüyle de bakmalıdırlar. Son temel nokta ise devletler kendileri için hayati olmayan konularda uzlaşma yanlısı olmalıdırlar (Arı, 2011, 186).

Teori devleti temel aktör olarak kabul ederken, devlet dışı aktörleri etkili bir unsur olarak görmez. Teorinin kabul ettiği üzere anarşik olan uluslararası sistemde devletlerin çıkar çatışması vardır ve bu nedenle devletler çatışmanın çözülmesi için savaşı tercih ederler. Sistemin bu şekilde işlemesi devletlerin varlığını sürdürmesi için ittifaklar ve koalisyonlar kurmasına neden olmaktadır (Aydın, 2004). Teoriye göre devlet bütüncül, rasyonel, meşru güç kullanma hakkına sahip, rasyonel dış politika oluşturabilen ve en önemli sorun olarak ise ulusal güvenliği kabul eden bir yapıdır. Devletlerin daha çok önem verdiği ulusal güvenlik, askeri güvenlik, temel stratejik konular yüksek politika (high politics), önemli olmakla beraber daha az önem verdikleri konular ise parasal, ticari, ekonomik konular alçak politika (low politics) konusu olarak teoride kabul edilmektedir (Arı, 2011; Aydın, 2004).

Uluslararası ilişkilerde devletler göreceli kazanç temelinde siyaset izlerler. Göreceli kazanç şu şekilde ifade edilebilir, bir refahın paylaşılmasında diğer devletin kazancı birinci devletin kazancından fazla ise bu durum diğer devletin daha da güçlenmesi anlamına geleceğinden birinci devlet böyle bir kazancı kendi çıkarına uygun bulmayacaktır. Dolayısıyla daha az kazansa bile diğer devletin kaybettiği bir durum kendi gücünü göreceli olarak arttıracığından devletler toplamda daha az ama göreceli olarak getirisi fazla olan kazançlara yönelirler (Balcı, 2015, 126).

Realizmde devletler için ulusal güç ve çıkar son derece hayati konulardır. İdealizm uluslararası ilişkilerin ahlaki değerler temelinde ilerlemesi gerektiğini ortaya koyarken, realizm ise güç siyaseti ve ulusal çıkarlar üzerinden uluslararası ilişkilerin ilerlemesini savunmaktadır (Heywood, 2007, 185). Realizme göre devletler rasyonel karar verebildikleri için sistemli bir şekilde hareket ederler ve bu hareketlerinde alternatif tercihler arasında kar-çıkâr hesabı yapabilmektedirler. Çıkarlar güç temelinde, yani eldeki güce bakılarak tanımlanır. Bu durumda da rasyonel bir dış politika sürdürebilmek için, tanımlanan çıkarların devletin gücü ile orantılı

olması gerekir (Tayfur, 2012, 80). Devletin varlığını sürdürebilmesi için güçlü olması veya güç dengesini sağlaması gereklidir. Devletler güç dengesinin sağlanması için üç şekilde hareket etmektedir. İlk seçenek, devletler güç dengesinin sağlanması için güçlenmeye yönelik adımlar atarlar, bu durum iç dengeleme olarak ifade edilmektedir. İkinci seçenek ise yaşanan güç değişimi sonrasında güç dengesini kuramayacak olan devletin diğer devletlerle beraber ittifak yapmasıdır. Bu durum ise dış dengeleme olarak ifade edilmektedir. Yaşanan güç değişimi sonrasında ise ilk iki seçeneğin yetersiz kalması durumunda ise devlet savaşı tercih eder. Bu durum ise iki nedenden dolayı ortaya çıkar. Güç dengesinin devlet aleyhine değişme ihtimali ve güç arttırmayan devletin bir başka devletin topraklarını işgal etmesinin engellenmesi için savaş bir seçenek olarak masada bulunur. Bu üç seçenek ile dengelenme ihtimali yok ise zayıf devletler peşine takılma olarak tabir edilen siyaset ile güçlü devletlerle hareket ederek ulusal güvenliklerine ve varlıklarına yönelik tehlikeyi aşmaya çalışırlar (Balcı, 2015).

Yunanistan-İsrail İlişkileri

Yunanistan ve İsrail farklı coğrafyalarda bulunmasına rağmen özellikle 2010 yılından itibaren her iki ülkenin isimleri birlikte sıkça anılmaya başlamıştır. Doğu Akdeniz’de enerji kaynaklarının varlığı kuşkusuz her iki ülkeye ticari, mali ve siyasi anlamda güç kazandırabilme ihtimali Atina ve Tel Aviv arasında ilişkilerin gelişmesine neden olmuştur. Öne çıkan asıl neden doğal kaynaklar olmakla beraber iki ülkenin ortak olarak sorunlar yaşadığı ülkenin Türkiye olması da ilişkilerin gelişmesinde bir başka ortak konu olmuştur. Yunanistan-İsrail ilişkilerinin 2010-2018 yılında ilişkilerin incelendiği bu çalışmada her iki ülkenin ilişkilerinde adım adım birçok alanda iş birliği yapılması için ortaya konulan görüşler ve atılan adımların ifade edilmesinin ardından Türkiye’nin Yunanistan ve İsrail ile ilişkileri açıklanacaktır.

Doğu Akdeniz’de ilişkilerin gerilmeye başladığı olaylardan biri Mavi Marmara saldırısı olmuştur. Saldırı ile Türkiye-İsrail ilişkileri sarsılırken Yunanistan-İsrail ilişkilerinde olumlu gelişmelerin temeli atılmaya başlamıştır. 2010 Ağustos ayında Yunanistan’ı ziyaret eden Netanyahu burada dönemin Yunanistan başbakanı Papandreu ile yaptığı basın toplantısında çeşitli mesajlar vermiştir. Her iki ülke başbakanı Filistin sorunu ile ilgili diyaloga vurgu yapmış, bu ziyaretin Türkiye-İsrail arasında yaşanan gelişmelerden bağımsız olduğunu ifade etmişlerdir. İki ülke arasında askeri, turizm, enerji ve su kaynakları ile ilgili görüşmeler ve iş birliği konularının ele alındığı açıklanmıştır (Haaretz, 2010).

Başbakan seviyesinde başlayan görüşmeler, 2011 yılında ilişkilerin bir ileri seviyeye çıktığı yıl olmuştur. Yunanistan’ı ziyaret eden dönemin İsrail Savunma Bakanı Avigdor Liberman, Başbakan Papandreu ve bakanlarla görüşmeler yapmıştır. Görüşmede iki ülke arasında ticaret, enerji, tarım ve turizm konularının gelişmesi ele alınırken, hükümet, vatandaşlar ve iş dünyası içinde iş birliklerinin geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Yunanistan’da su kaynaklarına yönelik İsrail’in çalışma yapma istediği de gündeme gelmiştir. Savunma bakanları görüşmesinde ise iki ülke arasında kapsamlı bir askeri iş birliği yapılması için ortak görüş olduğu ifade edilmiştir. Bu görüşmelerde her iki ülkenin ilişkilerinin Türkiye’ye yönelik bir alternatif oluşturma amacı taşımaması gerektiği çeşitli açıklamalarda da ifade edilmiştir (Israel Ministry of Foreign Affairs, 2011). İki savunma bakanı Ortak Bakanlar Kurulu oluşturulmasına da karar verildiği açıklamıştır (Turan, 2012).

2011 yılı askeri alanda da birçok gelişmenin olduğu bir yıldır. Haziran ayında Tel Aviv yönetimi Atina tarafından kabul görmeyen bir öneride bulunmuştur. Buna göre Türkiye’nin askeri faaliyetlere girişmesi halinde İsrail’in Yunan askeri üstlerini kullanma hakkı teklif edilmiştir. Yıl içerisinde ise Teselya’da askeri tatbikatlar yapılırken, NATO-İsrail ilişkilerinin gelişmesi amacıyla bir hava tatbikatı da yapılmıştır. Daha önce ifade edildiği üzere bu yakınlaşma ile ilgili olarak örneğin Yunan basını Tel Aviv’in Türkiye’ye yönelik Atina’yı

kullanmaya çalıştığını ve hükümetin dikkatli olması gerektiğine yer verilmiştir (Turan, 2012). Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY) ise Atina-Tel Aviv ilişkilerinde olumlu hava oluşması nedeniyle Kıbrıs sorunu ve doğal kaynaklar ile ilgili olarak İsrail ile ilişkilerini geliştirmeyi amaçlamıştır.

İki ülke ilişkileri için öne çıkan 2013 yılında ise iki ülke arasında Yüksek Düzeyli İşbirliği Konseyi (YDİK) toplantısı yapılmıştır. İsrail’de yapılan ilk toplantıya her iki ülkeden bakanlar katılırken, Türkiye dışında İran ile ilgili konularında gündeme geldiği basında yer almıştır (New Post, 2013). Ekim ayında gerçekleşen toplantı öncesi Şubat ayında her iki ülkenin Başbakanı Papandreu ve Netanyahu konseyin önemine dair görüşme yaparken (Ekathimerini, 2013), Yunanistan yaşanan gelişmeler sonrasında ilk YDİK Yunanistan Başbakanı olarak ise Antonis Samaras katılmıştır. Samaras, Yunanistan-GKRY-İsrail’in sahip olduğu enerji kaynaklarının iş birliğinin oluşması için temel olabileceğini ve bu iş birliğinin bölgede adalet, barış ve kalkınma için olumlu bir görüntü koyacağını ifade etmiştir (Sabah, 2013).

2014 yılı ise sadece iki ülkenin değil Doğu Akdeniz’de diğer ülkeler içinde önemli bir yıl olmuştur. Doğu Akdeniz’de enerji kaynakları ve paylaşılması, taşınması ve stratejik değeri bölge ülkelerinin iş birliği mesajları vermesine neden olmuştur. Yunanistan-GKRY’nin bu konuda birlikte hareket ettiği görülürken Türkiye-Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ise beraber siyaset izlediği görülmüştür. Ancak başta Türkiye-Yunanistan arasında olmak üzere Kıbrıs kaynaklı Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) belirlenmesinde yaşanan fikir ayrılıkları sorunlar doğmasına neden olmuştur. Bu gelişmelerin yaşandığı dönemde İsrail, Mısır, Lübnan gibi ülkeler ise konuyla ilgili daha az sorunla anıldığı ifade edilebilir. İsrail ise Yunanistan-GKRY ile birlikte hareket etmeyi tercih ederken, yaşanan uçak krizi nedeniyle Rusya bu ülkelere çeşitli seviyelerde destek vermiştir. Ancak 2014 yılında itibaren Yunanistan-GKRY-İsrail-Mısır birlikteliği başladığı ifade edilebilir. Türkiye bu gelişmelerle ilgili olarak dışişleri bakanı Mevlüt Çavuşoğlu aracılığıyla net bir bakış açısına sahip olduğunu ifade etmiştir. Çavuşoğlu, Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin içinde olmadığı hiçbir kısıtlama geçerli olmadığını ve durumun bölgede gerginliği tırmandıracağını ifade etmiştir. Çavuşoğlu, dost ve komşu ülke Yunanistan ve diğer ülkelere bu hususu dikkate almaları konusunda çağrıda bulunduğunu (Milliyet, 2014) açıklamasını yapmıştır. Yıl içinde öne çıkan bir askeri tatbikat gerçekleştirilmiştir. Mart ayında Yunanistan-İsrail-Amerika Birleşik Devletleri (ABD) katıldığı ve doğalgaz platformlarına saldırı konseptli Noble Dina tatbikatı yapılmıştır. Mavi Marmara sonrasında Türkiye-İsrail arasında yapılan askeri tatbikatların iptal edilmesi, bölgede farklı iş birlikleri adımların atılmasını sağlamıştır. Girit adasında yapılan tatbikatta Türk basınında Türkiye’ye yönelik, Yunan ve İsrail basınında ise İran’a yönelik senaryoların tatbikatta yer aldığı yazılmıştır (The Times Of Israel, 2014).

2015 yılında Yunanistan Dışişleri Bakanı Kotzias İsrail ziyareti gerçekleştirirken, İsrail Başbakanı ve Cumhurbaşkanı ile birçok bakan ile görüşme gerçekleştirmiştir. Burada iki ülke arasında iş birliği mesajları verirken, İsrail ise Yunanistan’da yaşanan ekonomik krizle ilgili olarak İsraili iş dünyasının daha fazla yatırım yapmasını gerektiğini ve Yunanistan’a desteklerini ifade etmiştir. (Keinon, 2015). Yıl içinde öne çıkan bir diğer gelişme Yunanistan Başbakanı Çıpras’ın İsrail ziyareti olmuştur. Netanyahu ile beraber yapılan açıklamada iki ülke arasında güçlü ilişkilerin son dönemde devam ettiği ifade edilirken, başta turizm ve ekonomi alanlarında iş birliği yapılması gerektiği ifade edilmiştir. Doğal kaynakların pazarlanması konusunda ise GKRY ile beraber ilişkilerin ilerletilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Keinon, 2015). 2016 yılı Ocak ayında İsrail’de bir araya gelen Çıpras ve Netanyahu bir kez daha iş birliği mesajları vermiştir. Yunanistan-GKRY-İsrail ilişkilerinin Türkiye başta olmak üzere herhangi bir ülkeye karşı olmadığı, iş birliğini bölge ülkelerinin yararına olacağı için istendiği ifade edilmiştir (Keinon, 2016). İfade edilmesi gerekir ki Yunanistan-İsrail arasında yakınlaşma

ile beraber Filistin’e daha yakın siyaset izleyen Yunanistan’ın artık iki ülke arasında daha dengeli siyaset izlemeye başladığı da gözlenmiştir.

2017 yılında ise Selanik’te yapılan Yunanistan-GKRY-İsrail zirvesinde ise East Med (Doğu Akdeniz Doğalgaz Boru Hattı Projesi) açıkça ifade edilerek, hattın her üç ülke için önemli bir konumda olduğu vurgulanmıştır (Haberler, 2017). 2018 yılında ise ziyaretler devam etmiş Yunan firması Energean İsrail’de gaz sahasına 1,27 milyar dolarlık yatırım yapma kararı almıştır (Bloomberg, 2018). Yıl içerisinde İsrail Cumhurbaşkanı Reulen Rivlin Yunanistan’ı ziyaret etmiştir. Ziyarete iki ülke arasında artan iş birliklerine vurgu yapılırken, SYRIZA döneminde de İsrail ile artan ilişkiler nedeniyle Filistin sorununda İsrail’e lehine bir dönüşüm yaşandığı ve Yunanistan’ın geleneksel politikasını terk ettiği eleştirileri gelmiştir (Strickland, 2018).

Atina-Tel Aviv-Ankara ve Realizm

Yunanistan-İsrail ilişkileri 2010 yılından itibaren daha önce görülmemiş düzeyde gelişmeye başlamıştır. Her iki devletin bölgesel ve uluslararası siyasette ilgi alanlarının farklılığı ilişkilerin gelişmesinin temel düzeyde kalmasına neden olmuştur. Yunanistan, İsrail-Filistin sorununda ağırlıklı olarak Filistin’e destek verirken, İran’a ambargo tartışmalarında ise ambargo uygulanmamasına yönelik görüşleri ortaya koymuştur. İsrail ise Kıbrıs sorununda dönem dönem hem Yunanistan hem de GKRY destek ortaya koyarken, İkinci Dünya Savaşı sırasında her iki ülkenin ve Selanik Yahudilerinin Nazi Almanya’sından dolayı yaşadıklarına atıf yaparak ortak bir hikâye olduğunu görüntüsünü vermiştir.

2010 yılında Mavi Marmara saldırı ile Türkiye-İsrail ilişkilerinin bozulması ile beraber Yunanistan-İsrail ilişkileri sağlam temellere oturtulmaya çalışılan ve birçok konuda iş birliğini öngören bir sürece girmiştir. İsrail’in Orta Doğu’da, Yunanistan’ın ise Avrupa siyasetinde etkin olma çabası her iki ülkenin iş birliğine yönelmesini de sağlamıştır. Teorinin ortaya koymuş olduğu güç sadece askeri veya ekonomik değil aynı zamanda siyasi bir gücü de kapsamaktadır. Her iki ülkenin Türkiye ile ilişkilerinin bozulması ve Türk dış politikasının 2010 yılından sonra Orta Doğu’da Arap Baharı etkisi bölge ülkeleri ile ilişkilerinin sorunlu hale gelmesi Yunanistan ve İsrail’in başını çektiği Mısır, GKRY, Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Rusya, Fransa, İtalya ve ABD’nin de dâhil olduğu çeşitli iş birliklerinin oluşmasını sağlamıştır. Doğu Akdeniz’de Türkiye dışı iş birliklerinin tek sebebi sayılan ülkelerin Türkiye ile ilişkilerinin sorunlu olması değildir. Her ülke aynı zamanda teori içerisinde yer alan ve devletin rasyonel bir yapı olduğu gerçeğinden yola çıkıldığında ulusal çıkarlarını en üst seviyeye getirmeye çalışmaktadır. Siyasi güç, askeri ve ekonomik güç ile desteklendiğinde ise devlet hem iç hem de dış siyasette etkin bir yapıya bürünecektir. İki ülkenin askeri, siyasi, ekonomik, ticari ilişkilerde iş birliğine yönelmesi teorinin ortaya koyduğu dış dengeleme yolu izlediğidir. Bir başka ifade ile Yunanistan-İsrail dış dengelemesinde GKRY ise peşine takılma siyaseti ile Yunanistan’ın Doğu Akdeniz politikası ile uyumlu bir yol izlemiştir.

Yunanistan-İsrail ilişkilerinin gelişiminde önemli bir etken ise Doğu Akdeniz’de doğalgaz kaynaklarının keşfi olmuştur. Bu gelişme ise ülkelerin MEB belirlenmesinin gereğini ortaya çıkarırken, Doğu Akdeniz’de tartışmalı bir konunun doğmasına neden olmuştur. Kıbrıs sorunu nedeniyle Türkiye-KKTC/Yunanistan-GKRY arasında, Filistin sorunu nedeniyle Filistin-İsrail arasında sorun çıkmıştır. Bu durum ise Mısır, Libya gibi ülkeleri de ilgilendirmesi ile beraber konusun daha karmaşık bir hale gelmesine katkı sunmuştur.

Yunanistan, Kıbrıs Cumhuriyeti olarak adada tek devleti kabul etmesi ve Meis Adası nedeniyle farklı MEB iddiasında bulunurken, Türkiye ise KKTC varlığı nedeniyle farklı MEB iddiasında bulunmuştur. Türkiye, KKTC ve 2020 yılında Libya ile deniz yetki alanları ile ilgili anlaşmalar yaparken, İsrail, GKRY, Mısır, Yunanistan ise kendi aralarında anlaşmalar yapmıştır. Bu

bölgede aslında çoklu dış dengeleme özelliği taşıyan aynı zamanda güç ve ulusal çıkarları arttırmayı amaçlayan devletlerin birlikteliğini ortaya koymuştur. Oluşan her iki tarafı destekleyen bölge dışı devletler ve özel ya da kamusal kurumların varlığı görülmüştür. Doğalgaz arama faaliyetlerinde ABD ve zaman zaman Rusya, Yunanistan-İsrail grubuna destek verirken, İtalya ise daha çok özel kurumları ile etkin olmuştur. Türkiye-KKTC iş birliğine ise dış politikada güçlü bir destek görülmemekle birlikte çeşitli ülkelerin tansiyonun düşürülmesi adına açıklamaları olmuştur.

East Med projesinin açıklanması ise Türkiye’nin devre dışı bırakıldığı bir girişimin seçenek olduğunu ortaya koymuştur. Ancak Doğu Akdeniz’de bulunan doğalgazın deniz üzerinden Avrupa’ya taşınmasının maliyetli olacak olması Türkiye’nin hala ciddi bir seçenek olmasını sağlamaktadır. Tüm bu gerçeklik bir yana East Med ülkeleri (Mısır, GKRY, Yunanistan, İsrail, Ürdün ve Filistin) 2020 yılında anlaşma yapmıştır. Anlaşma çalışmanın incelendiği dönemin dışında olması nedeniyle detaylı olarak incelenmemiştir. Ancak bu anlaşmaya giden süreçte ise ilgili ülkelerin oluşturacakları yapı ile hem kendi içlerinde bir iç dengeleme hem de bir araya gelerek ve diğer ülkelerin vereceği destek ile dış dengelemeyi amaçladıkları görülmüştür. Doğalgaz gibi stratejik bir kaynağın ilgili ülkelerin ulusal çıkar ve güçlerine katkısı ise bölgede dengelerin değişmesi için etkili olacaktır. Ancak hattın maliyeti ve Türkiye’nin bu grubun içinde olmaması ise hem Ankara’dan hem ülkelerin kendi içlerinden maliyet eleştirisi almasına neden olmaktadır. Şu an Doğu Akdeniz’de ülkelerin diplomasi ile Morgenthau’nun ortaya koyduğu diplomasi çerçevesinde barış ortamının devam etmesini sağlamakla beraber, savaşın uzak bir seçenek olduğu da ifade edilmelidir. Orta Doğu’da Arap-İsrail savaşlarının tarafları olan Filistin, Mısır ve İsrail’in ise tüm tartışmalara rağmen bir araya gelmesi ise gelecekte yeni dengelerin kurulmasının amaçlandığını göstermektedir.

Türkiye-İsrail arasında gerilen ilişkiler, Türkiye-Yunanistan ilişkilerinde bulunan tarihsel sorunlar ve Türk dış politikasının 2010 sonrası dönemde Doğu Akdeniz ülkeleri ile sorunlar yaşamaya başlaması, Atina-Tel Aviv ilişkilerinin gelişmesine neden olurken, bu ülkelerin etrafında bir araya gelen Mısır, GKRY, Lübnan, Filistin gibi ülkeler ise Doğu Akdeniz’de yeni bir iş birliğinin ortaya çıkmasına ve 2011-2018 yılı aralığında Türkiye ve KKTC bölgede yalnız bırakılmaya çalışıldığı bir sürece doğru evrilmiştir.

Sonuç

İsrail’in kurulmasına Orta Doğu ve İslam ülkelerinde çeşitli tepkiler gelirken, Tel Aviv yönetimi kendini bölgeden izole ederek Avrupa ve ABD ile ilişkilerini geliştirmeyi tercih etmiştir. Buna rağmen Yunanistan-İsrail ilişkileri yıllarca gelişmemiştir. Doksanlı yıllarda Türkiye-İsrail arasında askeri ilişkiler gelişirken kuşkusuz Yunanistan’ın ordusunu güçlendirme çabası da etkili olmuştur. Aradan geçen yılların ardından ise bu kez Yunanistan ve İsrail, Türkiye’nin etkisi, Doğu Akdeniz’de doğalgazın keşfi konuları ile hem bir araya gelmiş hem de ilişkilerin gelişmesi için daha tutarlı adımlar atmaya başlamıştır.

Realizm devleti en etkili aktör kabul ederken bu kabulünde devletin rasyonelliğine vurgu yapmaktadır. Her iki ülke dış politikalarında Türkiye ile sorunlarının olması ve ticari açıdan doğalgaz kaynaklarının varlığı ile bir araya gelmiş ve güçlerini maksimum seviyeye çıkarmayı amaçlamıştır. Her iki ülke alçak politika konularında iş birliği yapılması gerektiğine vurgu yaparken, yüksek politika konularında ise daha somut ve hızlı adımlar atılması için girişimlerde bulunmuşlardır. Örneğin, ekonomik kriz sürecinde Yunanistan’a İsrail’den gelen yatırımcı sayısında etkili bir artış olmazken, bu durumun aksine askeri ve güvenlik alanında anlaşmalar ve tatbikatlarla daha somut adımlar atılmıştır. Her iki ülke iç siyasetinde bölgesel gelişmelere bağlı olarak, iç dengelemeye yönelirken dış ilişkilerde ise dış dengelemeyi tercih etmiş ve küresel anlamda güçlü olan devletlerinde desteklerini almışlardır.

Net bir ifade ile Yunanistan-İsrail ilişkileri Türkiye'nin bu iki ülke ile ilişkilerin bozulması ile beraber ivme kazanmış, Doğu Akdeniz'de doğalgazın keşfi ile bir başka aşamaya geçmiş ancak hala bir etki yaratacak aşamaya gelmemiştir. Her iki ülkenin özellikle İsrail'in Türkiye ile ilişkilerinin gelişmesi halinde Tel Aviv-Atina ilişkilerinin eski seyrine dönebilme ihtimali tartışılmaktadır. Türkiye'nin İsrail ve Mısır ile ilişkilerinin normalleşmesi halinde ise Yunanistan-GKRY içinde olduğu blok etkisini yitirebilecektir. Ancak teorinin ortaya koyduğu üzere rasyonel olan devlet bu ihtimalin yaşanması halinde ulusal çıkar ve gücünü korumak için yeni bir yol haritası izlemeye başlayacaktır.

Kaynakça

- Arı, T. 2011. *Uluslararası İlişkiler Teorileri Çatışma, Hegemonya, İşbirliği*. Bursa, Türkiye: MKM Yayıncılık.
- Athens News Agency Daily News Bulletin in English. 2014. "Israel's Lieberman meets Greek defence minister." 9.02.2020: <http://www.hri.org/news/greek/ana/2011/11-01-14.ana.html>
- Aydın, Mustafa. 2004. "Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği." *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 1, 15.01.2020: <https://www.uidergisi.com.tr/wp-content/uploads/2010/09/Uluslararası-İlişkilerin-Gercekci-Teorisi.pdf>
- Balcı, A. 2015. "Realizm", *Uluslararası İlişkilere Giriş*. İstanbul, Türkiye: Küre Yayınları.
- Bloomberg. 2018. "Greece's Energean Raises \$1.27 Billion for Israeli Gas Fields." 10.02.2020:<https://www.bloomberg.com/news/articles/2018-03-05/greece-s-energean-raises-1-27-billion-for-israeli-gas-fields>
- Ekathimerini. 2013. "Samaras calls Netanyahu as Israel and Turkey move to normalize relations."9.02.2020:<http://www.ekathimerini.com/149642/article/ekathimerini/news/samaras-calls-netanyahu-as-israel-and-turkey-move-to-normalize-relations>
- Haberler. 2017. "Yunanistan-Gkry-İsrail Üçlü Zirvesi." 10.02.2020: <https://www.haberler.com/yunanistan-gkry-israil-uclu-zirvesi-9734637-haberi/>
- Haaretz. 2010. "In Greece, Netanyahu Urges Patience on New Mideast Peace Talks." 09.02.2020: <https://www.haaretz.com/1.5100864>
- Heywood, A. 2007. *Küresel Siyaset*, İstanbul, Türkiye: Adres Yayınları.
- Israel Ministry of Foreign Affairs. 2011. "FM Liberman meets with Greek officials in Athens."09.02.2020:https://mfa.gov.il/MFA/PressRoom/2011/Pages/FM_Liberman_meets_Greek_officials_13-Jan-2011.aspx
- Keinon, H. 2015. "Despite crisis at home, Greek FM to begin 3-day visit to Israel." 09.02.2020: <https://www.jpost.com/Israel-News/Politics-And-Diplomacy/Despite-crisis-at-home-Greek-FM-to-begin-3-day-visit-to-Israel-408043>
- Keinon, H. 2016. "Israel and Greece send message to Turkey: Our friendship is not aimed against you." 10.02.2020: <https://www.jpost.com/Israel-News/Politics-And-Diplomacy/Israel-and-Greece-send-message-to-Turkey-Our-friendship-is-not-aimed-against-you-442984>
- Keinon, H. 2015. "Israel, Greece, Cyprus likely to hold 3-way gas summit in January." 09.02.2020: <https://www.jpost.com/Israel-News/Politics-And-Diplomacy/Israel-Greece-Cyprus-likely-to-hold-3-way-gas-summit-in-January-435387>
- Milliyet. 2014. "Hem dostluk mesajı hem polemik." 09.02.2020: <https://www.milliyet.com.tr/gundem/hem-dostluk-mesaji-hem-polemik-1977082>

- New Post. 2013. “Samaras to meet Netanyahu in Israel, with Iran also on agenda.” 09.02.2020: <http://newpost.gr/english/5c12584a56dccb7e13dfe065/samaras-to-meet-netanyahu-in-israel-with-iran-also-on-agenda>
- Sabah. 2013. “Yunanistan ve İsrail arasında 'stratejik' ilişki dönemi.” 09.02.2020: <https://www.sabah.com.tr/dunya/2013/10/08/yunanistan-ve-israil-arasinda-stratejik-iliski-donemi>
- Sandıklı, A., Kaya, E. 2014. “Uluslararası İlişkiler Teorileri ve Barış.” 15.01.2020: http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-130-201404079sandikli_kaya.pdf
- Strickland, P. 2018. “Israeli President Rivlin visits Greece amid criticism.” 10.02.2020: <https://www.aljazeera.com/news/2018/01/israeli-president-rivlin-visits-greece-criticism-180129131554866.html>
- Tayfur, M.F. 2012. *Dış Politika Devlet ve Ötesi*. İstanbul, Türkiye: İletişim Yayınları.
- The Times of Israel. 2014. ‘Iran scenario’ at Israel, US, Greece naval exercise. 09.02.2020: <https://www.timesofisrael.com/israel-us-and-greece-begin-naval-exercises/>
- Turan, T. 2012. *İsrail 2011 Ortadoğu Yılığ 2011*. İstanbul, Türkiye: Açılım Kitap.